

Іщук Д.В.

*Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, аспірант*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПРАВОПОРЯДКАХ

Незважаючи на міжгалузевий характер поняття «кредит», пріоритетним у розумінні сутності останнього є усвідомлення його економічної природи, яка, перш за все, пов'язана з рухом позичкових капіталів, зокрема, передачею останніх від одного суб'єкта (банку, іншої фінансової установи) до іншого (фізичної або юридичної особи) на засадах поворотності, платності, еквівалентності та строковості. Водночас, перебуваючи у площині правового регулювання цивільного, фінансового, банківського права, поняття кредиту набуває комплексного економіко-правового характеру, що, власне, й обумовлює його унікальну міжгалузеву природу.

Встановлення сутності поняття «кредит» ускладнюється не лише його комплексним характером, а й неоднаковим законодавчим підходом до його визначення. Так, Цивільний кодекс України (надалі – ЦК України) не містить дефініції поняття кредиту, проте у контексті ст. 1054 визначає кредит як грошові кошти, які, з одного боку, підлягають передачі кредитодавцем позичальникові на визначених у кредитному договорі умовах, а з іншого боку – повинні бути повернуті позичальником кредитодавцеві разом зі сплатою процентів [1]. Аналогічним є підхід законодавця до визначення поняття споживчого кредиту, закріпленого у п. 11 ст. 1 Закону України «Про споживче кредитування», згідно з яким споживчий кредит – це грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [2]. У п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовий кредит також визначено як кошти, які надаються у

позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент [3]. Водночас надання фінансового кредиту визнається п. 6 ч. 1 ст. 6 цього ж Закону фінансовою послугою. Натомість ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» закріплює наступне визначення банківського кредиту: «це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [4].

Зазначимо, що багатозначність поняття кредиту має місце не лише у вітчизняному, а й у зарубіжних правових системах. Так, наприклад, § 19 Закону Німеччини про банківську діяльність визначає, що кредит складають: а) балансові активи (баланси в центральних банках; боргові інструменти, випущені державними органами влади; позики та аванси банкам і клієнтам, включаючи дебіторську заборгованість банків, що займаються товарним бізнесом; облігації та інші цінні папери з фіксованим доходом; акції та інші цінні папери з нефіксованим доходом та ін.); б) фінансові операції (індосаментні зобов'язання з переданих переказних векселів; порука та гарантії щодо балансових активів; зобов'язання з надання застави за зобов'язаннями третіх осіб; продаж балансових активів із правом регресу; форвардні закупівлі за балансовими активами, де існує безумовне зобов'язання прийняти предмет поставки, зобов'язання з купівлі та рефінансування; кредитні деривативи та ін.) [5]. Неоднаковим є підхід до визначення поняття кредиту і в законодавстві Франції, де воно закріплене у декількох нормативно-правових актах. Так, відповідно до положень статті L. 313-1 Валютно-фінансового кодексу Франції, кредитом визначається «будь-яка дія, за допомогою якої особа, що діє за винагороду, надає або обіцяє надати кошти іншій особі або утворює в інтересах останньої зобов'язання, таке як індосамент, поруку або гарантію. Лізинг і будь-яка орендна операція в поєднанні з правом викупу прирівнюються до кредитних операцій» [6]. З огляду на вказане видається, що положення Валютно-фінансового кодексу Франції визначають кредит як дію або систему

дій, що проявляються у двох формах: перша полягає у тимчасовому або майбутньому наданні коштів, друга — у наданні поруки чи гарантії. Крім того, до категорії кредиту французьке законодавство відносить лізингові операції та оренду з правом наступного викупу. Натомість інший кодифікований акт Франції, зокрема, Споживчий кодекс у статті L. 311-1, 6 визначає, що кредитом є договір, за яким кредитодавець погоджується або зобов'язується надати позичальнику кошти (товари) у формі відстрочки платежу, позики, включаючи овердрафт або будь-яку іншу подібну платіжну систему [7]. Таким чином, можемо зробити висновок про чергову полісемію поняття «кредит» у межах французького цивільного законодавства, яке, з одного боку, визначає його як дію або обіцянку із передання коштів, у чому знаходить свій прояв економічна складова досліджуваної категорії, а з іншого боку – як домовленість між кредитодавцем і позичальником, що виражає юридичну сторону кредитних відносин.

У площині цивільного законодавства Республіки Польща визначення кредиту в розумінні договору знаходимо в п. 1 ст. 69 Закону про банки, згідно з яким за кредитним договором банк зобов'язується надати у розпорядження позичальника на строк, визначений договором, грошові кошти, які повинні використовуватися за цільовим призначенням, а позичальник зобов'язується використовувати їх на умовах, визначених договором, а також повернути кошти з відсотками у встановлені строки [8]. Своєю чергою у розумінні 1 ст. 3 Закону Республіки Польща про споживчий кредит кредитом вважається сума, що не перевищує 255 550 злотих, або еквівалент цієї суми у валюті, відмінній від польської, яку кредитодавець надає або обіцяє надати споживачеві в межах своєї діяльності [9]. Отже, вбачається, що польське законодавство, присвячене правовому впорядкуванню кредитних відносин, також характеризується закріпленням неоднакових підходів до розуміння поняття кредиту.

Проаналізувавши вищезазначені вітчизняні та європейські нормативні положення, робимо висновок про те, що у законодавчій площині поняття «кредит» вживається у декількох значеннях: а) як грошові кошти, що передаються у тимчасове користування на поворотних та оплатних засадах; б) як зобов'язальне правовід-

ношення з приводу передачі грошових коштів у тимчасове користування; в) як фінансова послуга, що надається банком, іншою фінансовою установою. У цілому варто зауважити, що відсутність у межах вітчизняного законодавства уніфікованого підходу до визначення поняття «кредит», на перший погляд, сприймається доволі скептично, адже надає питанню сутності досліджуваного поняття дискусійності та не сприяє формуванню однакової правозастосовчої практики. Однак, з іншого боку, видається, що закріплення у положеннях нормативно-правових актів, присвячених правовому регулюванню кредитних відносин, неоднакових за змістом визначень поняття «кредит» вказує на його багатоаспектність і, очевидно, необхідність розкриття сутності кредиту через різні за змістом і значенням економіко-правові категорії.

1. Цивільний кодекс України. № 435-IV від 16.01.2003. (дата оновлення: 28.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20230428#Text>
2. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 16.04.2023).
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 14.04.2023).
5. Kreditwesengesetz (KWG). Neugefasst durch B. v. 09.09.1998 BGBl. I S. 2776; zuletzt geändert durch Artikel 4 G. v. 20.07.2022. URL: https://www.buzer.de/19_KWG.htm (дата звернення: 01.03.2023).
6. Code monétaire et financier. Code a été décidé par la Loi n 99-1071 du 16 décembre 1999. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072026/LEGISCTA000006154430/#LEGISCTA000006154430 (дата звернення: 03.04.2023).
7. Code de la consommation du 11 juillet 2016. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006069565/LEGISCTA0000032221961/ (дата звернення: 15.04.2023).
8. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971400939/T/D19970939L.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).
9. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111260715/T/D20110715L.pdf> (дата звернення: 05.04.2023).